Силабус освітнього компонента
Програма навчальної дисципліни

Комплексний тренінг «Блокчейн: математичні проблеми та застосунки»

Шифр та назва спеціальності
F5 – Кібербезпека та захист інформації

Інститут
ННІ комп`ютерних наук та інформаційних технологій

Спеціалізація

Кафедра
Кібербезпеки (328)

Освітня програма
Кібербезпека

Тип дисципліни
Професійна підготовка, Вибіркова

Рівень освіти
Другий (магістерський)

Форма навчання
Денна, заочна

Семестр
2

Мова викладання
Українська, англійська

Викладачі, розробники

ЄВСЕЄВ Сергій Петрович

serhii.yevseiev@khpi.edu.ua
Доктор технічних наук, професор, завідувач кафедри кібербезпеки НТУ «ХПІ».

Лауреат національної премії імені Бориса Патона.
Кількість наукових публікацій: понад 351, з них патентів на корисну модель 44, 11 монографій, з яких 10 колективних монографій, 31 навчальний посібник, з яких 4 з грифом Міністерства освіти і науки України, 149 статтей у закордонних виданнях та фахових виданнях України, з них 61 у наукометричній базі Scopus. Гарант освітньо-професійної програми "Кібербезпека" першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. Провідний лектор з дисциплін: Математичні основи криптології, Комп`ютерні мережі, Основи криптографічного захисту, Методи криптоаналізу, Основи кібербезпеки, Сучасні проблеми постквантової криптографії, Основи наукових досліджень, Цифрова криміналістика, Етичний хакінг у студентів бакалавріата та магістратури, Методологія наукової та педагогічної діяльності в науках кіберзахисту для аспірантів.

Детальніше про викладача на сайті кафедри

Загальна інформація

Анотація

Навчальна дисципліна Комплексний тренінг “Блокчейн: математичні проблеми та застосунки" присвячена глибокому вивченню блокчейн-технологій та їхнього використання у захисті інформації. Курс охоплює математичні аспекти побудови блокчейн-систем, протоколи консенсусу, криптографічні алгоритми та практичні підходи до створення і безпечного впровадження блокчейн-рішень. Курс завершується комплексним тренінгом із розробки та впровадження блокчейн-рішень, де студенти застосовують отримані знання для вирішення реальних проблем з використанням сучасних інструментів.

Мета та цілі дисципліни

Метою дисципліни є формування у студентів глибокого розуміння блокчейн-технологій з точки зору кібербезпеки та захисту інформації, а також надання практичних навичок у розробці та впровадженні блокчейн-рішень для захисту даних і створення безпечних систем.

Формат занять

Лекції, лабораторні заняття, самостійна робота, консультації. Підсумковий контроль – диференційований залік.

Компетентності

КФ5. Здатність до дослідження, системного аналізу та забезпечення безперервності бізнес/операційних процесів з метою визначення вразливостей інформаційних систем та ресурсів, аналізу ризиків та визначення оцінки їх впливу у відповідності до встановленої стратегії і політики інформаційної безпеки та/або кібербезпеки організації.
КФ8. Здатність досліджувати, розробляти, впроваджувати та супроводжувати методи і засоби криптографічного та технічного захисту інформації на об’єктах інформаційної діяльності та критичної інфраструктури, в інформаційних системах, а також здатність оцінювати ефективність їх використання, згідно встановленої стратегії і політики інформаційної безпеки та/або кібербезпеки організації.
КФ10. Здатність провадити науково-педагогічну діяльність, планувати навчання, контролювати і супроводжувати роботу з персоналом, а також приймати ефективні рішення з питань інформаційної безпеки та/або кібербезпеки.

Результати навчання

РН6. Аналізувати та оцінювати захищеність систем, комплексів та засобів кіберзахисту, технології створення та використання спеціалізованого програмного забезпечення.
РН8. Досліджувати, розробляти і супроводжувати системи та засоби інформаційної безпеки та/або кібербезпеки на об’єктах інформаційної діяльності та критичної інфраструктури.
РН9. Аналізувати, розробляти і супроводжувати систему управління інформаційною безпекою та/або кібербезпекою організації на базі стратегії і політики інформаційної безпеки.
РН10. Забезпечувати безперервність бізнес/операційних процесів, а також виявляти уразливості інформаційних систем та ресурсів, аналізувати та оцінювати ризики для інформаційної безпеки та/або кібербезпеки організації.
РН11. Аналізувати, контролювати та забезпечувати ефективне функціонування системи управління доступом до інформаційних ресурсів відповідно до встановлених стратегії і політики інформаційної безпеки та/або кібербезпеки організації.
РН12. Досліджувати, розробляти та впроваджувати методи і заходи протидії кіберінцидентам, здійснювати процедури управління, контролю та розслідування, а також надавати рекомендації щодо попередження та аналізу кіберінцидентів в цілому.
РН13. Досліджувати, розробляти, впроваджувати та використовувати методи та засоби криптографічного та технічного захисту інформації бізнес/операційних процесів, а також

аналізувати і надавати оцінку ефективності їх використання в інформаційних системах, на об'єктах інформаційної діяльності та критичної інфраструктури.
РН14. Аналізувати, розробляти і супроводжувати систему аудиту та моніторингу ефективності функціонування інформаційних систем і технологій, бізнес\операційних процесів у сфері інформаційної та\або кібербезпеки в цілому.
РН15. Зрозуміло і недвозначно доносити власні висновки з проблем інформаційної безпеки та/або кібербезпеки, а також знання та пояснення, що їх обґрунтовують до персоналу, партнерів та інших осіб.
РН16. Приймати обґрунтовані рішення з організаційно-технічних питань інформаційної безпеки та/або кібербезпеки у складних і непередбачуваних умовах, у тому числі із застосуванням сучасних методів та засобів оптимізації, прогнозування та прийняття рішень.
РН17. Мати навички автономного і самостійного навчання у сфері інформаційної безпеки та/або кібербезпеки і дотичних галузей знань, аналізувати власні освітні потреби та об'єктивно оцінювати результати навчання.
РН18. Планувати навчання, а також супроводжувати та контролювати роботу з персоналом у напряму інформаційної безпеки та/або кібербезпеки.
РН19. Обирати, аналізувати і розробляти придатні типові аналітичні, розрахункові та експериментальні методи кіберзахисту, розробляти, реалізовувати та супроводжувати проекти з захисту інформації у кіберпросторі, інноваційної діяльності та захисту інтелектуальної власності.
РН21. Використовувати методи натурного, фізичного і комп'ютерного моделювання для дослідження процесів, які стосуються інформаційної безпеки та/або кібербезпеки.
РН23. Обґрунтовувати вибір програмного забезпечення, устаткування та інструментів, інженерних технологій і процесів, а також обмежень щодо них в галузі інформаційної безпеки та/або кібербезпеки на основі сучасних знань у суміжних галузях, наукової, технічної та довідкової літератури та іншої доступної інформації.

Обсяг дисципліни

Загальний обсяг дисципліни 120 год. (4 кредити ECTS): лекції – 16 год., практичні роботи – 32 год., самостійна робота – 72 год.

Передумови вивчення дисципліни (пререквізити)

Вища математика, Основи програмування, Комп'ютерні мережі, Математичні основи криптології, Основи криптографічного захисту.

Особливості дисципліни, методи та технології навчання

В ході викладання дисципліни викладачем застосовуються пояснювально-ілюстративний (інформаційно-рецептивний) та репродуктивний методи навчання. В якості методів викладання, які направлені на активізацію та стимулювання навчально-пізнавальної діяльності здобувачів, застосовуються презентації, бесіди, індивідуальні групові проєкти, майстер-класи.

Програма навчальної дисципліни

Навчальні заняття

Лекції

Теми лекцій	Кількість годин
Тема 1. Вступ до блокчейн-технологій. Архітектура блокчейн-систем. Основні концепції блокчейну: децентралізація, розподілені реєстри, криптографія. Історія розвитку блокчейну: від біткоїна до сучасних платформ. Переваги та виклики блокчейн-технологій. Структура блоків та ланцюгів блоків. Децентралізовані мережі: вузли, транзакції, блоки, механізми синхронізації. Типи блокчейнів: публічні, приватні,	2

консорціумні блокчейни.	
Тема 2. Криптографія в блокчейні. Основи криптографії: хеш-функції та їх роль у блокчейні. Симетрична та асиметрична криптографія. Алгоритми цифрових підписів та їх застосування у блокчейні.	2
Тема 3. Математичні проблеми масштабованості блокчейну. Проблеми збільшення розміру блоків та швидкості транзакцій. Рішення для масштабування. Вплив масштабованості на безпеку та продуктивність.	2
Тема 4. Смарт-контракти: архітектура та застосування. Концепція смарт-контрактів: принципи роботи та основи програмування. Розробка та тестування смарт-контрактів на базі Ethereum. Потенційні вразливості та захист смарт-контрактів.	2
Тема 5. Безпека блокчейну та захист даних. Блокчейн у кібербезпеці. Блокчейн як механізм захисту від атак. Методи захисту конфіденційності та забезпечення цілісності даних. Механізми захисту смарт-контрактів та цифрової ідентифікації. Використання блокчейну для захисту інформації та управління доступом. Застосування блокчейну для забезпечення конфіденційності даних та аутентифікації. Криптографічні методи захисту інформації у блокчейні.	2
Тема 6. Інтеграція блокчейн-технологій у корпоративні системи. Приватні та консорціумні блокчейн-системи для корпоративного середовища. Моделі управління ланцюгами постачання, реєстрами та контрактами на базі блокчейну. Безпека корпоративних блокчейн-рішень.	2
Тема 7. Майбутнє блокчейн-технологій: квантова криптографія та нові протоколи. Можливі загрози квантових обчислень для блокчейну. Перспективи використання квантової криптографії для захисту блокчейнів. Тенденції розвитку нових протоколів консенсусу та безпеки.	2
Тема 8. Практичні аспекти розробки блокчейн-рішень. Інструменти для розробки блокчейн-додатків. Розробка децентралізованих додатків. Підготовка та тестування блокчейн-рішень для реальних сценаріїв.	2
Загальна кількість годин	**16**

Лабораторні заняття

Теми лабораторних занять	Кількість годин	Вагові коефіцієнти a
Тема 1. Огляд та налаштування блокчейн-інфраструктури. Ознайомлення з архітектурою блокчейн-систем, принципами роботи вузлів (нод), консенсусом і структурою блоків. Практичне налаштування середовища для роботи з блокчейном (Ethereum, Hyperledger, Ganache тощо).	4	0,1
Тема 2. Робота з криптографічними алгоритмами. Вивчення принципів криптографії, що використовуються в блокчейні: геш-функції, цифрові підписи, шифрування відкритим ключем. Практичне застосування бібліотек для	4	0,1

реалізації криптографічних алгоритмів.		
Тема 3. Розробка смарт-контрактів на платформі Ethereum. Створення та тестування смарт-контрактів мовою Solidity. Ознайомлення з інструментами Remix IDE, Truffle, Hardhat. Виконання простих транзакцій у тестовій мережі.	4	0,1
Тема 4. Верифікація та безпека смарт-контрактів. Дослідження типових вразливостей у смарт-контрактах. Застосування методів статичного та динамічного аналізу для перевірки їх безпеки. Тестування контрактів із використанням інструментів аудиту.	4	0,1
Тема 5. Створення власного токену. Розробка токену стандарту ERC-20 або ERC-721. Вивчення процесу розгортання токену в тестовій мережі Ethereum. Аналіз принципів функціонування токенів у децентралізованих екосистемах.	4	0,1
Тема 6. Застосування блокчейну для кібербезпеки. Розгляд сценаріїв використання блокчейну для забезпечення цілісності, автентичності та доступності даних. Реалізація прототипу рішення для зберігання цифрових відбитків (хешів) у блокчейні.	4	0,1
Тема 7. Масштабованість блокчейн-систем. Аналіз проблем продуктивності блокчейну та методів їх вирішення. Практичне дослідження шардингу, офчейн-транзакцій та рішень другого рівня (Layer 2).	4	0,1
Тема 8. Розробка рішень для корпоративного блокчейну. Ознайомлення з корпоративними платформами (Hyperledger Fabric, Corda). Проєктування моделі приватного блокчейну для підприємства. Створення прототипу системи децентралізованого обміну даними між організаціями.	4	0,1
Загальна кількість годин	**32**	$\sum_{i=1}^{n} a_i = 0{,}8$

Контрольні роботи

Теми контрольних робіт	Вагові коефіцієнти b
Тема 1. Архітектура блокчейн-систем і криптографічні основи їх функціонування. У роботі розглядаються базові принципи роботи блокчейн-систем: структура блоків, типи мереж, механізми консенсусу та роль криптографії. Особлива увага приділяється геш-функціям, цифровим підписам і криптографічним методам забезпечення цілісності та автентичності даних у блокчейні.	0,1
Тема 2. Смарт-контракти, безпека та майбутні тенденції розвитку блокчейн-технологій. Робота спрямована на оцінку знань із практичного використання блокчейну: створення та верифікація смарт-контрактів, методи захисту даних, запобігання вразливостям. Також розглядаються перспективи розвитку технології —	0,1

інтеграція у корпоративні системи, вплив квантових обчислень і нові підходи до підвищення масштабованості та безпеки блокчейнів.	
Загалом	$\sum_{i=1}^{m} b_i$=0,2

Самостійна робота

До самостійної роботи відноситься самостійне опрацювання теоретичного матеріалу

Опрацювання теоретичного матеріалу

Теми для самостійного вивчення	Кількість годин
Тема 1. Принципи роботи алгоритмів консенсусу (PoW, PoS, DPoS, PBFT, PoA). Порівняння ефективності, безпеки та енергоспоживання різних алгоритмів.	8
Тема 2. Економічні моделі в блокчейн-екосистемах (Tokenomics). Аналіз ролі токенів у підтримці стабільності та стимулюванні користувачів.	8
Тема 3. Смарт-контракти у сфері фінансів (DeFi). Децентралізовані біржі, кредитування, страхування та ризики їх використання.	7
Тема 4. NFT (невзаємозамінні токени) та їх правовий статус. Технологічні та правові аспекти створення, використання й захисту NFT.	7
Тема 5. Застосування блокчейну в електронному урядуванні. Прозорість реєстрів, електронне голосування, цифрова ідентифікація.	7
Тема 6. Використання блокчейну в логістиці та ланцюгах постачання. Відстеження товарів, захист від підробок, підвищення ефективності бізнес-процесів.	7
Тема 7. Захист конфіденційності у блокчейні: Zero-Knowledge Proofs, zk-SNARKs, zk-STARKs. Принципи роботи доказів з нульовим розголошенням і їх практичне застосування.	7
Тема 8. Блокчейн і Інтернет речей (IoT). Безпечна взаємодія між пристроями, децентралізоване керування даними.	7
Тема 9. Регулювання блокчейн-технологій у світі та в Україні. Огляд законодавчих ініціатив, оподаткування, AML/KYC вимог.	7
Тема 10. Квантова загроза для блокчейн-систем і шляхи її подолання. Аналіз потенційних ризиків від квантових обчислень і розробка постквантових алгоритмів безпеки.	7
Загальна кількість годин	**72**

Неформальна освіта

Здобувач має можливість перезарахувати окремі теми або курс шляхом: проходження професійних курсів чи тренінгів, онлайн-освіти, професійних стажувань, у сфері, що відповідає навчальним цілям дисципліни.
Для зарахування необхідно надати: сертифікат (електронний або друкований) про проходження курсу/стажування, опис програми тренінгу із зазначенням змісту тем, обсягу та тривалості.

Рекомендовані курси, тренінги, стажування

1. За даним компонентом врахування тем, у разі успішного завершення курсів, не передбачено.

Література, навчальні матеріали та інформаційні ресурси

Основна література

1. Blockchain and decentralized systems : in three volumes. V.3 P. Kravchenko, B. Skriabin, O. Kurbatov, O. Dubinina. – Kharkiv : PROMART, 2022. – 288 p. : 178 figures; 7 tables; references: 145 titles. URL: http://library.kpi.kharkov.ua/files/new_postupleniya/blocv3.pdf
2. Melanie Swan Blockchain: Blueprint for a New Economy URL: https://books.google.com.ua/books?id=RHJmBgAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=ru&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false
3. Інформаційна безпека та інформаційні технології. – Х.; ТОВ "ДІСА ПЛЮС", 2019. - 322 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://library.kpi.kharkov.ua/files/new_postupleniya/ibtait.pdf
4. Кібербезпека та інформаційні технології. – Х.; ТОВ "ДІСА ПЛЮС", 2020. -380 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://dspace.sfa.org.ua/bitstream/123456789/1550/1/Abdalla_traffic.pdf
5. Технології захисту інформації./ С. Е. Остапов, С. П. Євсєєв, О.Г. Король. – Чернівці : Чернівецький національний університет, 2013. – 471 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://kist.ntu.edu.ua/textPhD/tzi.pdf.
6. Технологія Ethernet : лабораторний практикум / М. О. Білова, С. П. Євсеєв, О. С. Жученко, І. С. Іванченко, О. В. Шматко.– Львів: «Новий Світ- 2000», 2020 . – 196 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://library.hneu.edu.ua/storage/new-arrivals-books/December2020/.pdf2.pdf

Додаткова література

7. Daniel Drescher. Blockchain Basics: A Non-Technical Introduction in 25 Steps URL: https://lms.maaldatalabs.com/uploads/Blockchain_basic.pdf
8. William Stallings. Cryptography and Network Security: Principles and Practice URL: https://www.cs.vsb.cz/ochodkova/courses/kpb/cryptography-and-network-security_-principles-and-practice-7th-global-edition.pdf
9. Synergy of building cybersecurity systems: monograph / S. Yevseiev, V. Ponomarenko, O. Laptiev, O. Milov and others. – Kharkiv: PC TECHNOLOGY CENTER, 2021. – 188 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://drive.google.com/drive/u/1/folders/1wOTN8N-GBGO06AnvjQHU1SdBl3xCaUju
10. Models of socio-cyber-physical systems security: monograph / S. Yevseiev, Yu. Khokhlachova, S. Ostapov, O. Laptiev and others. – Kharkiv: PC TECHNOLOGY CENTER, 2023. – 168 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://drive.google.com/drive/u/1/folders/1wOTN8N-GBGO06AnvjQHU1SdBl3xCaUju
11. Modeling of security systems for critical infrastructure facilities: monograph / S. Yevseiev, R. Hryshchuk, K. Molodetska, M. Nazarkevych and others. – Kharkiv: PC TECHNOLOGY CENTER, 2022. – 196 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://drive.google.com/drive/u/1/folders/1wOTN8N-GBGO06AnvjQHU1SdBl3xCaUju.

Система оцінювання

Підсумкова оцінка з освітнього компонента визначається відповідальним лектором за темами, видами занять, тощо у відповідності до силабусу і є інтегральною оцінкою результатів усіх вид навчальної діяльності здобувача вищої освіти. Підсумкова оцінка повинна відображати всі оцінки за складовими навчального процесу з урахуванням їх вагових показників k:

Поточний контроль (практичні, семінарські, лабораторні заняття), k_1	Контрольні роботи (за наявності), k_2	Індивідуальне завдання (за наявності), k_3	Підсумковий контроль (для ОК з іспитом), k_4
0,8	0,2		

Сума коефіцієнтів повинна складати одиницю: $k_1 + k_2 + k_3 + k_4 = 1$. Підбір вагових коефіцієнтів підсумкової оцінки здійснює розробник курсу.
Розрахунок підсумкової оцінки проводиться за формулою:

$$О = П \cdot k_1 + K \cdot k_2 + І \cdot k_3 + Пк \cdot k_4$$

де: П – середньозважена середня оцінка за поточний контроль
І – оцінка за виконання індивідуального завдання
K – середньозважена оцінка за контрольні роботи
Пк – оцінка за підсумковий контроль

$$П = \frac{П_1 \cdot a_1 + П_2 \cdot a_2 + ... + П_n \cdot a_n}{\sum_{i=1}^{n} a_i}$$

де: a_i - ваговий коефіцієнт за кожне практичне (семінарське) або лабораторне заняття.

$$K = \frac{K_1 \cdot b_1 + K_2 \cdot b_2 + ... + K_m \cdot b_m}{\sum_{i=1}^{m} b_i}$$

де: b_i - ваговий коефіцієнт за кожну контрольну роботу.

Поточні оцінки за кожну складову (П, K, І,...) виставляються за 100-бальною шкалою згідно з положенням «Про критерії та систему оцінювання знань та вмінь і про рейтинг здобувачів вищої освіти» НТУ «ХПІ».

Підсумкова оцінка виставляється відповідно до розрахованої О з округленням до найближчого цілого числа в більшу сторону.

Шкала оцінювання

Сума балів	Національна оцінка	ECTS
90–100	Відмінно	A
82–89	Добре	B
75–81	Добре	C
64–74	Задовільно	D
60–63	Задовільно	E
35–59	Незадовільно (потрібне додаткове вивчення)	FX
1–34	Незадовільно (потрібне повторне вивчення)	F

Норми академічної етики і політика курсу

Здобувач вищої освіти повинен дотримуватися «Кодексу етики академічних взаємовідносин та доброчесності НТУ «ХПІ»: виявляти дисциплінованість, вихованість, доброзичливість, чесність, відповідальність. Конфліктні ситуації повинні відкрито обговорюватися в навчальних групах з викладачем, а при неможливості вирішення конфлікту – доводитися до відома співробітників дирекції інституту.
Нормативно-правове забезпечення впровадження принципів академічної доброчесності НТУ «ХПІ» розміщено на сайті: http://blogs.kpi.kharkov.ua/v2/nv/akademichna-dobrochesnist/

Погодження

Силабус погоджено	30.08.2025		**Завідувач кафедри** Сергій ЄВСЕЄВ
	30.08.2025		**Гарант ОП** Ольга КОРОЛЬ